

УДК 331.106.42

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2023.1/03>**Короход Я.Д.**

Національний університет «Одеська юридична академія»

Татьянчиков А.О.

Національний університет «Одеська юридична академія»

Самара О.Є.

Національний університет «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЖІНОК

У статті розглянуто особливості гендерної ідентичності жінок у сучасному суспільстві. Визначено, що усі типи жінок крім недиференційованого характеризуються потребою у сім'ї та близьких людях. Жінки маскулітного типу реалізують себе у таких сферах, як сім'я, професія, саморозвиток. Така жінка розривається між задоволенням матеріальних потреб, професійним/особистісним зростанням та сім'єю: якщо ці потреби задоволені, то маскулітна жінка задоволена собою, приймає себе. Жінки андрогінного типу так само, як і фемінінної, проявляють себе частіше у сферах сім'ї, спілкування з іншими людьми та піклування про себе. Цей тип жінок внутрішньо конфліктний, що пов'язано з уявленням про свої конкретні заняття, які мають бути спрямовані на задоволення матеріальних потреб та потреби у визнанні та повазі, для них важливе професійне та особистісне зростання, але на першому місці все одно – сім'я та близькі люди. Відзначена самоцінність жінок недиференційованого типу взаємопов'язана з можливістю задовольнити потреби у самовираженні, визнанні та повазі, а також займатися справою, яка потребує повної віддачі. У недиференційованого типу жінок внутрішня конфліктність взаємозалежна з турботою про своє здоров'я, емоційний стан, відпочинок, тобто. про те, наскільки ця потреба задоволена. Чим старшою стає жінка, тим більше вона прагне самоповаги. Визначено, що самовизначення жінок із різними типами гендерної ідентичності відрізняється за низкою ознак: внутрішня конфліктність, орієнтири і методи прийняття рішень, зміст ідентичності, особливості поведінки у громадській і приватній сферах. Гнучкість гендерної ідентичності призводить до адаптивності поведінки. Адже широке використання наявного репертуару маскулітних і фемінінних патернів, залежно від ситуації, сприяє формуванню стресостійкості і допомагає в досягненні успіхів у різних сферах життєдіяльності. Відзначено, що гендерна ідентичність жінок, яка традиційно пов'язана з материнством і сімейними турботами, останніми роками все більше стає орієнтована на соціальну успішність, набуваючи зовні впізнавані якості на шкоду внутрішнім переконанням. Вибір двох конфліктуючих образів породжує розщеплення та конфлікт ідентичності особистості.

Ключові слова: гендер, гендерна роль, гендерна ідентичність, патерн, типи гендерної ідентичності жінок.

Постановка проблеми. У сучасній психології зростає інтерес до осмислення проблем самовизначення особистості у соціальному та професійному середовищі, що зі змінами як суспільства, та сформованих у ньому поглядів на умови життя людей. Змінюються звичні норми відносин, вимоги до професій, якості життя, з'являються нові фактори соціального та професійного розвитку і т. п. Все це відображається на самосвідомості та поведінці людей.

Гендерна ідентичність – феномен достатньо новий. У найзагальнішому сенсі він пов'язаний з

так званою «соціальною статтю», інакше – гендером, тобто з уявленнями людини про свою статеву поведінку, яка відбивається на взаєминах, діловій активності та інших проявах життєдіяльності. Тому поведінка чоловіків і жінок обумовлена для них від народження статевою приналежністю, фізіологічними особливостями та сформованим у процесі життєдіяльності специфічним сприйняттям. При всій спірності цього поняття імпонує те, що воно відображає певну умовність відмінностей між чоловіками та жінками у соціально-психологічному та професійному планах. Так, сьогодні

важко виділити специфічні види діяльності, які можуть виконувати лише чоловіки чи жінки. Водночас можуть виникати специфічні прояви поведінки людини, які сприймаються оточуючими відповідно до чоловічих та жіночих зразків. Все це вплинуло на становлення проблематики гендерної ідентичності, яка, на нашу думку, відображає наявність певних соціальних та психологічних категорій та особистісних типів як у чоловіків, так і у жінок, що пов'язані з різними уявленнями про статеву поведінку. Вивчення феномена гендерної ідентичності пов'язане з низкою складнощів. Це стосується, передусім, новизни гендерної тематики, наявності суперечливих точок зору щодо поняття «соціальної статі» та її співвідношення з іншими особистісними характеристиками, умовністю меж між гендерною та статевою ідентичністю. Як зазначає Ш. Берн, «набори норм, що містять узагальнену інформацію про якості, властиві кожній із статей, називаються статевими або гендерними» [4]. Також не вироблено чіткого розуміння співвідношення гендерної та інших видів ідентичності, насамперед соціальної. Зазначимо і слабку розробленість проблеми соціальної ідентичності, механізмів трансформації, ролі ідентичності у поведінці людини тощо. Тому важливо визначитися з тим, що таке гендерна ідентичність.

Гендерна ідентичність – це наше внутрішнє переживання та найменування нашої статі. Він може відповідати або відрізнятися від статі, яку нам приписали при народженні.

Розуміння своєї статі приходить до більшості з нас досить рано в житті. За даними Американської академії педіатрії, «до чотирьох років більшість дітей мають стійке відчуття своєї гендерної ідентичності» [10].

Цей основний аспект ідентичності людини походить зсередини кожного з нас. Гендерна ідентичність є невід'ємним аспектом образу людини. Люди не обирають свою стать, і їх не можна змусити її змінити. Однак слова, які хтось використовує для передачі своєї гендерної ідентичності, можуть з часом змінитися; визначення статі може бути складною справою, яка постійно розвивається.

Оскільки нам надається обмежена мова для гендеру, людині може знадобитися досить багато часу, щоб знайти або створити мову, яка найкраще передає її внутрішній досвід. Подібним чином, у міру розвитку мови, ім'я людини відповідно до її статі також може змінюватися. Це не означає, що їхня стать змінилася.

Дві гендерні ідентичності, з якими знайомі більшість людей, – це хлопчик і дівчинка (або

чоловік і жінка), і часто люди думають, що це єдині дві гендерні ідентичності. Ця ідея про те, що існує лише дві статі, і що кожна людина має бути або однією, або іншою, називається «гендерною двійкою». Однак протягом історії людства ми знаємо, що багато суспільств бачили і продовжують розглядати гендер як спектр, а не лише двома можливостями.

Перші роботи, що пов'язані з проблемою гендера, з'явилися в середині ХХ ст. у Західній Європі. Саме вони лягли в основу гендерного підходу та сформували тезу про нерівний розподіл ресурсів за принципом запропонованої статі, про відносини панування – підпорядкування, виключення – визнання людей, яких суспільство відносить до різних категорій статі.

Саме у ХХ ст. роль жінки у суспільстві змінилася, стала більш помітною та важливою. Ця тенденція існує й сьогодні. Персонал багатьох компаній та організацій складається переважно з жінок, які займають різні, у тому числі й вищі, управлінські посади. При цьому соціальні ролі та патерни поведінки жінки зазнають значних змін; раніше неприйнятні їм якості – амбітність, незалежність, активність, прагнення досягнень – стають досить очікуваними. Але, як відомо, психологія людини змінюється повільніше, ніж багато інших сфер життя (економічні, технічні тощо). У сучасних індивідуальних і групових уявленнях знаходять свій відбиток як нові, а й усталені, століттями сформовані норми, правила, регулюючі рольовий репертуар жінки у суспільстві, тому, попри збільшення ступеня свободи жінок на соціальному та діловому світі, існують протиріччя, які виявляються у поведінці та діяльності, уявленнях самих жінок про себе, їх самосвідомість.

Вивчення проблеми гендерної ідентичності пов'язане з низкою складнощів. Це стосується, насамперед, актуальності гендерної тематики, наявності суперечливих точок зору щодо поняття «соціальної статі» та її співвідношення з іншими особистісними характеристиками, умовністю меж між гендерною та статевою ідентичністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями та проблемами гендерної ідентичності жінок займалися наступні автори: Дж. Бекер, Ш. Берн, К. Горні, Дж. Кемерон, Е. Молл, Р. Лалонд, С. Кондор, С. Еган, А. Стюарт та інші.

Метою статті є аналіз особливостей гендерної ідентичності жінок у сучасному суспільстві.

Виклад основного матеріалу. З 1980-х років зростає увага до проблеми гендерної ідентичності, визнаючи, що, як і багато інших соціальних

ідентичностей, гендер має сильний культурний та психологічний компонент, а не є прямим біологічним фактом [5; 9].

Здійснимо спробу розглянути та визначити ставлення жінок до членства в гендерних групах, крізь призму множинної ідентичності: ідентифікація з жінками та ідентифікація з феміністками [9]. Порівнюючи цей підхід множинної ідентичності з іншими помітними багатокомпонентними підходами до гендерної ідентичності можна стверджувати, що підхід множинної ідентичності простий, але допускає деякі особливості гендерної ідентичності порівняно з попередніми моделями. Важливо те, що цей підхід допомагає нам зрозуміти, чому жіночність і фемінізм не виключають одне одного.

Ідея про те, що гендерна ідентичність є багатовимірною, відображена в багатьох різних працях [3; 5; 6; 7]. Багато авторів відзначають, що висока ідентифікація з жінками може поєднуватися з різними гендерними ідеологіями (наприклад, традиційною, прогресивною, феміністичною) [5; 6; 8]. Проте, якщо гендерні аспекти розглядаються як незалежні, то це означає, що для тієї самої (феміністської) ідеології також має бути можливість поєднуватися як з високою, так і з низькою ідентифікацією з жінками. Проте лише деякі автори підтримують цю позицію. Однією з впливових думок, яка чітко концептуалізує гендерну ідентичність як складену з двох незалежних вимірів, є модель гендерної ідентичності. Дж. Бекер має на меті пояснити схвалення сексизму та підтримку колективних дій, і розрізняє зміст ідентичності, перевагу традиційних гендерних ролей порівняно з прогресивними, і силу ідентичності, що вимірюється як ідентифікація з жінками [3]. Тобто, хоча Дж. Бекер постулює два незалежні виміри, лише один із цих вимірів є виміром змісту (традиційний проти прогресивного), тоді як інший, ототожнення з жінками, відображає силу ідентичності [3]. У поточному дослідженні припускаємо, що ототожнення з жінками не лише відображає силу ідентичності, але також має наслідки для змісту гендерної ідентичності. Тобто цей підхід включає зміст для обох вимірів.

Заслуговує на увагу підхід вивчення проблеми гендерної ідентичності жінок, відштовхуючись від типів гендерної ідентичності (маскулінний, фемінінний, андрогінний, недиференційований), адже тип гендерної ідентичності жінок пов'язаний з особливостями їх самовизначення, що виявляються в ідентичності, мотивації, цінностях, особливостях самовідносин особистості та способах прийняття рішень.

Виявлено, що фемінінний та андрогінний типи характеризуються комунікативним та рефлексивним показниками ідентичності. Ще К. Горні писала, що жіночий спосіб існування реалізується переважно через його спрямованість всередину, через увагу до глибоких переживань та інсайту, тобто самореалізація відбувається через самосвідомість [1]. Для жінки характерний емоційно-експресивний стиль життєдіяльності з більшою спрямованістю на сім'ю, спілкування. В жінок відзначається значно більша вираженість комунікативного компонента ідентичності.

Маскулінному типу жінок властивий лише рефлексивний показник, він пов'язаний із особистісними якостями, позитивними чи негативними самооцінками. Тут можна згадати думку, що мірою розвиненості особистості вважається мала кількість фізичних і соціальних складових «образу Я» і більше рефлексивних і духовних (особистісних) [4].

Андрогінний, маскулінний та недиференційований типи характеризуються внутрішньою конфліктністю, але для маскулінного типу сучасної жінки це, передусім, пов'язано із закритістю, яка, ймовірно, відображає виражену захисну поведінку особистості, бажання відповідати загальноприйнятим нормам поведінки та взаємин з оточуючими людьми. Цей висновок підтверджується і взаємозв'язком з показниками статусно-рольової ідентичності, що говорить про соціальний статус, групову належність людини. Представниці даного типу прагнуть професійного та особистісного зростання, тобто здобути професію, підготуватися до неї, бути хорошим фахівцем, розвиватися і активно займатися якоюсь діяльністю.

Внутрішню конфліктність андрогінного типу жінок зумовлює діяльнісний компонент ідентичності, пов'язаний з увлеченням про свої конкретні заняття, які мають бути спрямовані на задоволення матеріальних потреб, а також потребу у визнанні та повазі, професійне та особистісне зростання (як і у маскулінного типу). У недиференційованого типу жінок внутрішня конфліктність взаємопов'язана із турботою про своє здоров'я, емоційний стан, відпочинок, тобто з тим, наскільки ця потреба задоволена.

Фемінінний та недиференційований типи характеризуються самоприйняттям, маскулінний та фемінінний – самоцінністю. Таким чином, такі жінки схильні сприймати себе як індивідуальність та високо цінувати власну неповторність. Впевненість у собі допомагає протистояти впливам

середовищ, раціонально сприймати критику на свою адресу [11; 12].

Маскулінний та недиференційований типи характеризуються потребами у професійному та особистісному зростанні, матеріальному благополуччі, саморозвитку та автономії [2]. Ймовірно, вони прагнуть здобути професію, бути хорошим фахівцем, прагнуть розвитку. Ціннісні орієнтації успішних жінок-менеджерів є матеріально забезпечене життя, суспільне визнання, життя, повне задоволення, вони не надто хочуть допомагати людям і догоджати батькам.

Усі типи жінок крім недиференційованого характеризуються потребою у сім'ї та близьких людях: їм характерне прагнення належати до групи людей, уникати самотності, нерозуміння, встановлювати певні стосунки з близькими людьми. Жінки фемінінного типу реалізують себе частіше у таких сферах, як сім'я, спілкування з іншими людьми та піклування про себе.

Жінки маскулінного типу реалізують себе у таких сферах, як сім'я, професія, саморозвиток. Така жінка розривається між задоволенням матеріальних потреб, професійним/особистісним зростанням та сім'єю: якщо ці потреби задоволені, то маскулінна жінка задоволена собою, приймає себе.

Жінки андрогінного типу так само, як і фемінінного, проявляють себе частіше у сферах сім'ї, спілкування з іншими людьми та піклування про себе. Цей тип жінок внутрішньо конфліктний, що пов'язано з уявленням про свої конкретні заняття, які мають бути спрямовані на задоволення матеріальних потреб та потреби у визнанні та повазі, для них важливе професійне та особистісне зростання, але на першому місці все одно – сім'я та близькі люди.

Самоцінність жінок недиференційованого типу взаємопов'язана з можливістю задовольнити потреби у самовираженні, визнанні та повазі, а також займатися справою, яка потребує повної віддачі. У недиференційованого типу жінок внутрішня конфліктність взаємозалежна з турботою про своє здоров'я, емоційний стан, відпочинок, тобто. про те, наскільки ця потреба задоволена. Чим старшою стає жінка, тим більше вона прагне самоповаги.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна відзначити, що самовизначення жінок із різними типами гендерної ідентичності відрізняється за низкою ознак: внутрішня конфліктність, орієнтири і методи прийняття рішень, зміст ідентичності, особливості поведінки у громадській і приватній сферах. Гнучкість гендерної ідентичності призводить до адаптивності поведінки. Адже широке використання наявного репертуару маскулічних і фемінічних патернів, залежно від ситуації, сприяє формуванню стресостійкості і допомагає в досягненні успіхів у різних сферах життєдіяльності. Варто відзначити, що гендерна ідентичність жінок, яка традиційно пов'язана з материнством і сімейними турботами, останніми роками все більше стає орієнтована на соціальну успішність, набуваючи зовні впізнавані якості на шкоду внутрішнім переконанням. Вибір двох конфліктуючих образів породжує розщеплення та конфлікт ідентичності особистості. Вивчення взаємозв'язку образів жіночної та успішної жінки показало, що ці образи мають перетин за зовнішніми характеристиками іміджу, але суттєво відрізняються в описі характеру та поведінки; як компоненти ідентичності жіночність та успішність мають негативну взаємозалежність.

Список літератури:

1. Горні К. Втеча від жіночності. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n27texts/horney1.htm>
2. Молл Е. Управління кар'єрою менеджера. URL: <https://jak.koshachek.com/articles/kniga-upravlinnajakar-eroju-menedzhera-moll-elena.html>
3. Becker J. C., Wagner U. Doing gender differently? The interplay of strength of gender identification and content of gender identity in predicting women's endorsement of sexist beliefs. *European Journal of Social Psychology*. 2009. Vol. 39. P. 487–508. doi: 10.1002/ejsp.551
4. Burn Sh. *The Social Psychology of Gender*. 1st ed. McGraw-Hill Humanities, 1995. 233 p.
5. Cameron J. E., Lalonde R. N. Social identification and gender related ideology in women and men. *British Journal of Social Psychology*. 2001. Vol. 40. P. 59–77. doi: 10.1348/014466601164696
6. Condor S. Sex role beliefs and "traditional" women: feminist and intergroup perspectives. *Feminist Social Psychology: Developing Theory and Practice* / ed S. Wilkinson. London: Open University Press, 1986. P. 97–118.
7. Egan S. K., Perry D. G. Gender identity: a multidimensional analysis with implications for psychosocial adjustment. *Developmental Psychology Journal*. 2001. Vol. 37. P. 451–463. doi: 10.1037/0012-1649.37.4.451
8. Henderson-King D. H., Stewart A. J. Women or feminists? Assessing women's group consciousness. *Sex Roles*. 1994. Vol. 31. P. 505–516. doi: 10.1007/BF01544276

9. Marecek J., Crawford M., Popp D. On the construction of gender, sex, and sexualities. *The Psychology of Gender* / eds A. Eagly, A. E. Beall, R. J. Sternberg. New York, NY : Guilford, 2004. P. 192–216.
10. Understandings of gender continually evolve. In the course of a person's life, the interests, activities, clothing and professions that are considered the domain of one gender or another evolve in ways both small and large. *Gender Spectrum*. URL: <https://genderspectrum.org/articles/understanding-gender>
11. Unger R. K. Toward a redefinition of sex and gender. *American Psychology*. 1979. Vol. 34. P. 1085–1094. doi: 10.1037/0003-066X.34.11.1085
12. van Breen J. A., Spears R., Kuppens T. et al. A multiple identity approach to gender: identification with women, identification with feminists, and their interaction. *Sec. Personality and Social Psychology*. 2017. Vol. 8. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01019>

Korokhod Ya.D., Tatiachykov A.O., Samara O.E. FEATURES OF WOMEN'S GENDER IDENTITY

The article examines the features of women's gender identity in modern society. It was determined that all types of women, except for the undifferentiated, are characterized by the need for family and close people. Masculine women realize themselves in such areas as family, profession, and self-development. Such a woman is torn between the satisfaction of material needs, professional/personal growth and family: if these needs are satisfied, then a masculine woman is satisfied with herself, accepts herself. Women of the androgynous type, as well as the feminine, manifest themselves more often in the spheres of family, communication with other people and taking care of themselves. This type of women is internally conflicted, which is related to the idea of their specific occupations, which should be aimed at satisfying material needs and the need for recognition and respect, professional and personal growth is important for them, but the family still comes first and close people. The marked self-worth of women of the undifferentiated type is interconnected with the ability to satisfy the needs for self-expression, recognition and respect, as well as to engage in work that requires full commitment. In the undifferentiated type of women, internal conflict is interdependent with care for one's health, emotional state, rest, i.e. about how well this need is satisfied. The older a woman becomes, the more she seeks self-respect. It was determined that the self-determination of women with different types of gender identity differs according to a number of features: internal conflict, orientations and decision-making methods, the content of identity, and behavioral characteristics in public and private spheres. The flexibility of gender identity leads to adaptive behavior. After all, the wide use of the available repertoire of masculine and feminine patterns, depending on the situation, contributes to the formation of stress resistance and helps in achieving success in various spheres of life. It was noted that the gender identity of women, which is traditionally associated with motherhood and family concerns, in recent years has increasingly become oriented towards social success, acquiring externally recognizable qualities to the detriment of internal beliefs. The choice of two conflicting images creates a split and a conflict of the individual's identity.

Key words: gender, gender role, gender identity, pattern, types of women's gender identity.